

Хижняк М. В.

кандидат біологічних наук, доцент,
викладач кафедри педагогіки, психології,
початкової освіти та освітнього менеджменту

*КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна*

ПРОЦЕС СЕПАРАЦІЇ: СТАДІЇ ВІДОКРЕМЛЕННЯ БАТЬКІВ

Метою батьківського виховання є виростити/сформувати дитину як самостійну та відповідальну особистість. Широко відомі теорії розвитку, щодо сепарації дитини від первинного симбіозу з матір'ю. Так, М. Малер виділяє чотири етапи, які проходить дитина для відділення від матері і народження власного психологічного «Я». За злиттям з матір'ю симбіотичною фазою розвитку дитини уже в п'ять – шість місяців починається сепарація. Вона включає чотири етапи (диференціації, дослідження, відновлення відносин, повного відокремлення) і завершується до трьох років. Діти з цього віку легше і без особливого дискомфорту переносять відсутність матері, і починають ходити в дитячий садок, грати з однолітками або іншими дорослими. За М. Малер, після проживання дитиною етапів сепарації відбувається психологічне народження її особистості [2, с. 397–402].

Сучасний психотерапевт, транзактний аналітик Т. Вайт пропонує трьохфазну теорію сепарації-індивідуації, де кожна фаза сепарації представлена чергуванням стадій симбіозу та негативізму. Вслід за першою фазою (в теорії М. Малер описаною як сепарацією трьох років), де дитина відділяється від матері на фізичному рівні, настає друга фаза, коли дитина визначає власну статеvu ідентичність, відокремлює свої почуття від почуттів іншої людини, а також розпочинає відстоювати власні кордони. Третя фаза сепарації призводить до «ментальної сепарації» – відстоювання власних цінностей і формування сексуальної ідентичності. Сепарація дитини та її психологічне народження завершується к 17 рокам. Якщо на якійсь з стадій відбулася фіксація, то дитина психологічно не відділилася від батьків, таким чином вона завжди буде прагнути до симбіотичних відносин, тобто буде залежною особистістю [1, с. 37–45].

Для успішного завершення сепарації необхідно, щоб не тільки дитина поводитися правильно, але й батьки виконували свої ролі

певним чином. По мірі того, як дитина дорослішає і менше залежить від батьків, вони повинні розривати зв'язок з дитиною. Якщо у батьків є проблеми з власною сепарацією, це сприятиме проблемам з сепарацією у дитини. Також, сепарація порушується, якщо батьки не дають дитині дозволу бути окремою самостійною особистістю, і дитина боїться, що втратить любов батьків, якщо буде поводитися за власним вибором. Деякі батьки на словах говорять, що зацікавлені, щоб дитина була окремою особистістю, однак на справді сепарація їх лякає, і вони прагнуть бути нерозривно пов'язаними з дитиною.

Порушенням сепарації з боку батьків є надмірний контакт з дитиною (сплять разом), тривала турбота (продовжують годувати), протидія незалежній поведінці (не відпускають від себе в дитячий табір, не дозволяють дружити з дітьми), надмірний контроль (сверхтурбота матерів часто буває при загрозі під час вагітності та пологів; коли вони у їх власному дитинстві не отримували любові в разі смерті одного або обох батьків; коли в їх родині не було контакту і взаєморозуміння). У перелічених випадках мати може використовувати дитину для задоволення власного недоліку любові та прийняття.

Сепарація батьків від дитини відрізняється емоційною реакцією. Так, відділення дитини від матері пов'язано з гнівом або страхом, тоді як сепарація матері від дитини пов'язана з сумом і оплакуванням. По мірі дорослішання дитини, батьки розуміють, що вже ніколи в них не буде такого малюка, дошкільняти, підлітку. Дитина не буде такою, як раніше. І не буде такого зв'язку с нею, як раніше. Батьки у відповідь на розривання зв'язку будуть відчувати сум через те, що дитина все в меншому ступені буде мати потребу в них. Емоції та почуття, що відчувають батьки у відповідь на відділення дитини, можуть бути різними: гнів («Невдячний, якщо мене залишаєш»), страх («Що я буду тепер робити?»), полегшення («Тепер поживу для себе»), ревності («Тепер він прив'язаний до іншої людини»), почуття провини («Я зробила недостатньо, потрібно було зробити більше»), невпевненість («Що я не так зробила, що він пішов»), радість («Якій людині я допомогла вирости») [1, с. 60–61].

В основі цих почуттів лежить почуття суму і втрати, з якими батькам потрібно впоратися. І перш за все, батькам потрібно сказати дитині, що вони відчувають з приводу сепарації: що їм приємно бачити, що дитина виросла і як вона відділяється, а не залишає їх, і що почуття батьків належать тільки їм. Батькам потрібно висказати свої почуття близькій людині або психотерапевту, щоб відчути полегшення і зберегти відносини з дитиною

здоровими. Іноді батьки не мають проблем з сепарацією зі старшими дітьми, але коли приходить черга останній дитини, проблеми батьківської сепарації виходять на перший план [1, с. 62].

Перелічимо події, з якими пов'язані точки найбільш значущої сепарації, скрізь які проходять більшість людей в західних культурах.

Після народження (фізична сепарація) дитина перестає бути фізично єдиною з матір'ю.

З початком навчання дитини в школі поряд з нею з'являється нова людина – вчитель, який є джерелом інформації для дитини, і вона ставить під сумнів те, що говорять батьки (інформаційна сепарація). Цей тип сепарації привносить проблеми, пов'язані з успіхом: батьки не хочуть, щоб діти були успішніше, ніж вони. В дітей виникає «страх перед успіхом». Також в школі дитина проводить окремо від батьків значну кількість часу (фізична сепарація). «Шкільна фобія», пов'язана з цілою низкою захворювань (горло, живіт, застуда, діарея та ін.), які тривають з 9 ранку до 15 годин дня, виникає у зв'язку зі страхом сепарації батьків, а не дітей, як вважалося раніше. Дитяча дружба (соціальна сепарація) також виникає зі вступом до школи. У дитини з'являються нові люди для спілкування, яких вона обирає самостійно. Якщо батьки нав'язують дитині «правильних» друзів, незабаром дитина почне обирати саме таких друзів, яких батьки не ухвалять.

У підлітковому віці дитина стає членом групи однолітків, що дає їй почуття безпеки, яке раніше надавали лише батьки (сепарація структури підтримки), тому негативізм на цій фазі виражається у повній мірі без страху бути покинутим батьками. Ще один вид дружби (соціальна сепарація) в цьому віці – побачення. Якщо батьки нав'язують «правильних» партнерів, дитина розуміє, що кращий засіб бунтувати – зустрічатися з «неправильними». Це ознака того, що дитина відділяється.

Перша робота (економічна сепарація) значно зменшує батьківський вплив, це буває значущим в сім'ях, де гроші мають велике значення, або де дитину карали, лишаячи кишенькових грошей.

Вісімнадцятиріччя (юридична сепарація) – вік повної юридичної незалежності від батьків. Отримання посвідчення водія (фізична сепарація) робить тинейджера більш вільним, він може пресуватися на великій відстані, а батькам вже не треба його перевозити, вони втрачають ще один важіль управління.

Переїзд (фізична сепарація) – самий важливий момент сепарації. Дитина залишає батьківський дім і може жити не по його правилам. Переїзд дитини визиває у батьків найсильніші почуття.

Брак (соціальна та юридична сепарація) – подія, що є остаточною сепарацією дитини від батьків. З цього часу дитина повністю руйнує зв'язок з батьками і створює нову власну родину. Якщо в новій родині виникають проблеми з тещою/свекрухою, то повного відділення не відбулося. Таке часто відбувається в родинях, де дітям не було дозволено сепаруватися [1, с. 63–70].

Таким чином, розглянуто роль батьків у глибинних причинах проблем з сепарацією і психологічним народженням особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайт Т. Как дети вырастают и покидают дом / Т. Вайт. – Київ : Інтерсервис, 2018. – 88 с.
2. Крейн У. Теории развития. Секреты формирования личности / У. Крейн. – Санкт-Петербург : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2002. – С. 392–410.